

TÜRÜK

*Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
2017, Yıl:5, Sayı:9*

Geliş Tarihi: 15.01.2017

Kabul Tarihi: 13.02.2017

Sayfa:85-99

ISSN: 2147-8872

NIĞDE DÜĞÜNLERİNDE SEĞMEN ALAYI VE BU ALAYA EŞLİK EDEN ÇALGILAR

Feyzan Göher Vural*

Timur Vural**

Özet

Düğün gelenekleri, Türk kültürünün en önemli parçalarındandır. Ancak pek çok değerimiz gibi geleneksel düğünler ve bu düğünlerde gerçekleştirilen pek çok âdet, yok olmaya yüz tutmuştur. Bu âdetlerden birisi, geleneksel Niğde düğünlerinin vazgeçilmez unsurlarından olan “seğmen alayı”dır. Anadolu tarihine baktığımızda seğmen alaylarının, milli felaket günlerinde ülkeyi savunma amacıyla kurulduğunu görürüz. Kahramanlık ve yiğitlik temalarının hâkim olduğu bu oluşum, daha sonra düğünlerde gelin alınması esnasında sürdürülmüştür. Köyün önde gelen kişilerinden seçilen seğmen başı önderliğinde kurulan seğmen alayı, genellikle at üzerinde ve silahlı kişilerden oluşur. Zaman içinde gelin kızı almaya giden tüm ahali de bu olaya dahil olmuştur. Müzik, Türk kültüründe her türlü eğlence ve törenlerde son derece önemli bir yere sahip olmuştur. Seğmen alaylarının da vazgeçilmez özelliklerinden birisi müzik ve çalgılardır.

Alan araştırması, görüşme tekniği ve literatür taramasına dayalı olan bu çalışmada, seğmen, seğmen alayı kavramlarına değinildikten sonra, kaynak kişilerin görüşleri ışığında Niğde düğünlerinde seğmenlik geleneği ile bu geleneğe yer alan çalgılara ilişkin bilgiler sunulmuştur. Köy sakinleri ve müzisyenlerle yapılan görüşmelerde, seğmen alayının geleneksel Niğde düğünlerinin en önemli parçalarından olduğu, başta davul-zurna olmak üzere, cümbüş, klarnet, darbuka, keman ve bağlamanın seğmen alayı ile birlikte kutlama, oyun, ritüel ve eğlencelere renk kattığı belirlenmiştir.

*Doç. Dr. Ömer Halisdemir Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Müzikoloji Bölümü öğretim üyesi, feyzan_goher@yahoo.com

**Doç. Dr. Ömer Halisdemir Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Türk Müziği Bölümü öğretim üyesi, trvural@yahoo.com

Anahtar Kelimeler: Niğde Kültürü, Niğde Müziği, Seğmen Alayı, Çalgılar, Müzikoloji.

SEGMENT PROCESSION IN NIGDE WEDDINGS AND THIS PROCESSION'S INSTRUMENTS

Abstract

Wedding traditions are very important parts of Turkish culture. However, as with many of our values, traditional wedding customs are also disappearing. One of these traditions is the “seğmen alayı” (regiment of seğmen). This ceremony was an indispensable tradition of traditional Niğde weddings. When we look at the history of Anatolia, we see that the seğmen regiments were established to defend the country during the days of national disaster. This formation, in which the themes of heroism and bravery prevailed, was maintained during the taking of bride from her father house at weddings. The seğmen regiment, led by the seğmen-headed, chosen from the leading people of the village, usually consists of horses and armed persons. Over time, all the inhabitants who were going to get the bride from her father house were included in this ceremony. Music has a very important place in all kinds of entertainment and ceremonies in Turkish culture. One of the indispensable features of the seğmen regiments is music and musical instruments.

In this study which is based on field research, interview technique and literature review, primarily has been addressed the concept of seğmen and regiment of seğmen. Following this, it has been presented information about tradition of seğmenlik in Niğde weddings and music instruments which have been take place in this tradition in the light of the interviewees. As a result of interviews with villagers and musicians, it has been determined that the seğmen regiment was the most important part of the traditional Niğde weddings. Drums, shawm, cümbüş, clarinet, darbuka, violin and bağlama took place in celebrations, games, rituals and entertainments in Niğde.

Key Words: Niğde Culture, Niğde Music, Seğmen Regiment, Music Instruments, Musicology.

Giriş

Geleneklerin en canlı şekilde yaşatıldığı, son derece renkli sahnelerin yer aldığı ortamların en başta geleni, düğünlerdir. Günümüzde hemen her yerde aynılan düğünler, belki de ruhunu yitirmeye başlamışken; kaybolmakta olan geleneksel düğünlerle birlikte pek çok görenek de yok olmaktadır. Bu geleneklere şahitlik edenler, henüz bu dünyadan geçmeden önce söz konusu geleneklerin tespiti ve yazılı hale dönüştürülmesi büyük önem arz etmektedir.

Niğde’de düğünler, ev ev dolaşarak insanları düğüne davet eden okuyucu âdetinden, gelin ve güvey hamamına; kızın atla alınışından, teatral oyunlara kadar pek çok geleneği

barındırmaktadır. Bunlardan birisi seğmen alayıdır. Seğmen alayı, gelinin babasının evinden alınıp, erkek evine kadar ona eşlik eden ata binmiş, elinde silahları olan köy erkeklerine verilen bir isimdir. Ancak zaman içinde atsız ve silahlı da olabilen, geline eşlik eden tüm köy halkı bu alaya dâhil olmuştur.

Saha araştırması, görüşme tekniği ve literatür taramasına dayalı olan bu çalışmada, geleneksel Niğde düğünlerinde büyük önemi olan seğmen alayı ve bu alaya eşlik eden müzisyenler, kullandıkları çalgılar, kaynak kişilerle gerçekleştirilen görüşmelerin ışığında sunulmuştur. Niğde düğünlerinde seğmen alayına geçmeden evvel seğmen ve seğmen alayı kavramlarına kısaca değinmek faydalı olacaktır.

Seğmen

Türk kültüründe “yiğitlik” çok önemli bir olgudur. Tüm Türk dünyasında olduğu gibi Anadolu da baştanbaşa yiğit doludur. Efe, Zeybek, Dadaş, Yâren gibi her ilin ve her yörenin kahramanlar topluluğu vardır. Seğmen ise İç Anadolu’nun, hususiyetle de Ankara ve çevresinin kahramanıdır (Ceylan 2016: 11-12). Türk Dil Kurumu’nda “seğmen”, “genellikle atlı olarak savaşa katılan, kendi içlerinde hiyerarşik bir düzen bulunan yarı askerî güvenlik gücü” olarak tanımlanır (Büyük Türkçe Sözlük tdk.gov.tr, Erişim Tarihi: 30.12.2016).

Seğmen kelimesinin etimolojik kökenine ilişkin kimi fikir ayrılıkları mevcuttur. Düvan-ü Lugat-it Türk’te yer alan “sökmén” kelimesi, savaşçılara verilen ve saygı içeren bir anlama sahiptir. Kimi araştırmacılar seğmen kelimesinin sökmenden geldiğini düşünmektedir. Kimileri ise Farça “sekban” kelimesi ile ortaklık kurar. Buna göre, Osmanlı ordusunda Yeniçerilere bağlı olan ve genellikle saray köpeklerine bakmakla yükümlü kişilere, Farsça köpek bakıcısı anlamındaki seğban denilmiştir. Eyüboğlu’na göre bu kelime, anlam değişmesine ve genişlemesine uğrayarak zaman içinde atı üzerinde savaşan, kılıç kullanan toplulukları tanımlar şekilde, seğmene dönüşmüştür. Ancak Mahmut Ragıp Gazimihal gibi pek çok araştırmacı, bu görüşe şiddetle karşı çıkar. Türkçede çoban anlamına gelen sayabek ya da sayabeyi kelimesinin seğmene dönüştüğü de görüşler arasındadır. Tuncer Gülensoy seğmen kelimesinin selmen ya da sekirmenden geldiğini; Farsça köpek terbiyecisi ile yiğitlik anlamında kullanılan iki kelimenin birbiriyle alakası olamayacağını belirtir (Akman 2013: 212-213). Bize göre de iki kelimenin sahip olduğu büyük anlamsal farklılık, köken birliğini imkânlı kılmamaktadır. Bu kelimenin etimolojik kökeni ve değişimi, çalışmanın temel konusu olmadığı için, burada bu kısa bilgilendirme ile yetiniyoruz.

Kelimenin etimolojik kökeni bir yana seğmenlik geleneğinin tarihi gelişimi konusunda da netleşmemiş bilgiler mevcuttur. Mahmut Ragıp Gazimihal, seğmen oyunlarının Selçuklulardan kalma askeri bir hatıra olduğunu belirtmektedir (Gazimihal 1997: 266-267). Bu akla yakın bir sav olarak gözükmektedir. Türklerin Hunlar devrinden beri askeri müsabakalar yaptığı, çeşitli tören ve festivallerde gösteriler düzenledikleri, askeri unsurlara büyük önem verdikleri düşünüldüğünde; bu kültürel değerimizin kökenlerini Orta Asya’ya kadar dayandırmak da güçlü tahminler içinde yer alabilir. Türklerin düğünleri büyük bir şölen havasında kutlamayı sevdikleri, tüm Türk dünyasında düğünlerin uzun gece ve gündüzlerce, çeşitli eğlencelerle gerçekleştiği bilinen bir gerçektir. Asker bir toplum olan Türklere ait olan,

seğmenlik geleneğinin, eğlenceler içinde yer almasının çok eski dönemlere dayandığı söylemek doğru olacaktır.

Eyüp Akman'ın görüştüğü Fazıl Bayraktar, seğmenlik geleneğinin Orta Asya'dan gelen Türkmen boylarınca getirildiği rivayet olunur demektedir (Akman 2013: 217). Bu konuda Mustafa Ceylan'ın görüşleri ise şöyledir:

“Seğmenlik bir Oğuz geleneğidir. Orta Asya’da doğa koşullarıyla baş etmeye çalışan Oğuz kervanları bir yerden diğerine giderken, herhangi bir saldırıya karşı kervanı korumak, ön saflarda yer alan seğmenlerin görevidir. Seğmen Orta Asya Türklerinin obaları koruyan yiğitleri/savaşçıları (Alpler) iken, batı’ya göç ve İslamiyet’in kabulüyle birlikte Alperenler ve Gaziler gibi farklı statüler ve tanımlar içerisinde yer almışlardır. Orta Asya’da ortaya çıkan Seğmenlik geleneği, Ankara’ya yerleşen Ahiler döneminde yeniden biçimlenmiştir. Mertlik, cömertlik ve bilgelik ilkelerini esas alan Seğmenler, Ahi Teşkilatı’nın askeri kanadıdır” (Ceylan 2013: 16-17).

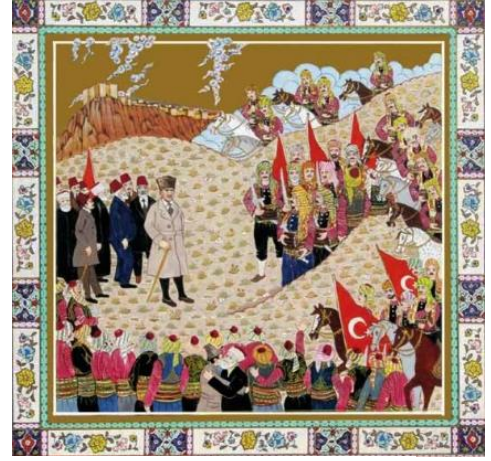
Seğmen Alayı

Anadolu tarihinde, milli felaket günlerinde, devleti kurmak, yeni bir devlet kurmak ve/veya yeni lideri seçmek için seğmenlerden oluşturulan, Seğmen Alayları tertiplenmiştir. Ceylan (2013: 18), Seğmen alayını, bunalım ya da geçiş dönemleri olarak da nitelendirilebilecek *“kızılca günler”*de kurulan bir Oğuz töresi olarak tanımlar.

1940-1950’li yıllarda Seymen Alayı (Fotoğraf: Ankara Kulübü Derneği)

Seğmenlik geleneğinin köklü tarihinde son büyük Seğmen Alayının düzenlenişi 27 Aralık 1919’a rastlamaktadır. Anadolu işgal altındayken Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'ya gelmesi ve görkemli karşılanması, tıpkı Oğuz geleneğindeki gibidir. Seğmenlik geleneği, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra Ulu Önder'in direktifleriyle kurulan *“Ankara Kulübü Derneği”* çatısı altında büyük bir titizlikle yaşatılmakta ve gelecek kuşaklara aktarılmaktadır (Ceylan 2016: 19).

1930'lu yıllarda Beypazarı Seymenleri ve Bacierenler'in bayram kutlaması için atlarıyla Ankara'ya gidişi (Fotoğraf ve minyatür: S. Güneş, 27 Aralık 1919'daki Seymen Hareketleri ve Atatürk'ün Ankara'ya Gelişi 2015)

Bizim çalışmamıza konu olan seğmen alayı ise, yiğitlik, efendilik özellikleri korunmakla birlikte, düğün alayına eşlik eden silahlı, ata binen köy delikanlılarını ifade etmektedir.

Düğünlerde Seğmen Alayı

Bugün zeybek denildiğinde Ege yiğitleri; seğmen denildiğinde ise Ankara yiğitleri akla gelmektedir. Bu şüphesiz doğrudur. Ancak seğmenlerin Anadolu coğrafyasında çok daha yaygın bir dağılımı vardır. Bilhassa düğünlerde seğmenlik geleneği ve seğmen alayı Anadolu'nun pek çok yerinde görülür.

Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü'nde seğmen kelimesi, "Bayram günlerinde ve düğünlerde törene yerli giysilerle, atlı ve silahlı olarak katılan delikanlı" şeklinde açıklanır (Eren 1992: 26). Türkiye Halk Ağzından Derleme Sözlüğü'nde ise seğmen, seymen, samen, saymana, semen, seymane gibi kelimeler için "Köyden köye gelin almaya giden güvey yanlısı, atlı, davullu, zurnalı, silahlı ve cepken giyinmiş delikanlı alayı" açıklaması yer almaktadır (Derleme Sözlüğü C.X, 1975, tdk.gov.tr). Yine aynı sözlükte seyman ise "düğünde yerel giysiler giyinmiş genç topluluğu" olarak belirtilmiştir (Derleme Sözlüğü C.XII, 1975, tdk.gov.tr)

Sadi Yaver Ataman'a göre seğmenlik, askeri tarih ve folklorik araştırmalar için çok önemlidir. Ataman, seğmenlik ve Mehter kuruluşları arasında benzerlikler olduğunu belirtir. Ona göre askerlik oyunları, genellikle düğün âdetleriyle birlikte halk oyunları ve eğlenceleri arasına girmiştir (Ataman'dan akt. Akman 2013: 217). Halil Bedi Yönetken, Ankara düğünlerinde eskiden seğmenlerin davul-zurna eşliğinde pala, bıçak veya kılıçlarla seğmen oyunu oynadıklarını belirtmektedir (Yönetken 2006: 8). Sözü edilen bu gelenek Anadolu'nun pek çok yerine yayılmıştır.

Örneğin Kastamonu Araç ve civarında 1940'lı yıllara kadar, düğünlerde seğmen geleneği yaygın şekilde yaşamaktaydı. Her köyde bir seğmen başı olurdu. Seğmen başı olmak için en iyi ata binen, en iyi silah kullanan kişi olmak yetmezdi. Aynı zamanda en iyi giyinen, en güzel sesi olan, en güzel türkü söyleyen vb. kişi seğmen başı olabilirdi. Seğmen başı,

seğmen alayının komutanı sayılmaktaydı (Akman 2013: 217). Bu bilgiler, seğmenlik geleneğinde müziğin önemini; iyi müzik yeteneğine sahip bir kişinin seğmenler arasında itibarlı olduğunu göstermektedir.

Seğmen başı gibi seğmen olabilmek için de iyi ata binmek, iyi silah kullanmak, iyi mani söylemek, iyi ahlaklı olmak gibi özelliklere sahip olmak gerekiyordu. Seğmenleri seğmen başı seçer ve eğitirdi. Pek çok ilimizde olduğu gibi Kastamonu’da da seğmen alayı olmayan düğün, itibar görmezdi. Kastamonu yöresinde gelin ve damat iki farklı köydense, gelini almaya giden damadın köyündeki seğmenlerle, gelinin köyündeki seğmenler arasında nişan atma, güreş, at müsabakaları yapılırdı. Kazananlara düğün sahibi tarafından hediyeler verilirdi. Çok iyi ata binenler, at üzerinde akrobatik hareketler yaparlardı (Akman 2013: 217).

Bu örneğin yanı sıra bilhassa Niğde iline komşu bölgelerde düğünlerde seğmen alayına rastlamaktayız. Niğde’nin batısındaki Konya Sarayönü’nde düğünde hizmet eden gençlere “seğmen” denilmektedir (Çetinkaya 2015: 314). Niğde ile oldukça yakın olan (70 km) ve 1954 yılında Niğde’den ayrılarak il olan Nevşehir’de de seğmenlik geleneği vardır. Parvana (2013: 29), Nevşehir’in Avanos, Uçhisar ve Göreme beldelerindeki eski düğünlerinde gelin almaya giden erkeklere “seğmen” denildiğini belirtmektedir. Niğde’nin güneyindeki Adana’da da bu gelenekten söz edilir. Adana geleneksel düğünlerinde yer alan seğmenler, Niğde düğünlerindekiyle çok benzer işlevlere sahiptir. Buna göre Adana ve çevresinde düğünün üçüncü günü oğlan evindeki davetliler, toplu halde kız evine giderler. Bu topluluğu “seğmen” denir. Gelin alma sırasında, gelinin atını, damadın abisi veya dayısı çeker. Gelin atın üzerinde dimdik durmalıdır, konuşmamalıdır, ağlamamalıdır. Gelin atı seğmenin arkasından gelir, onun arkasından da yenge atları gelir. Yengelerin sayısı en az yedi tanedir. At yoksa yengeler eşeğe de binebilir (Başçetinçelik 2009: 2-3). Benzer adet Niğde’nin Ovacık başta olmak üzere bazı köylerinde de görülür. Yenge kaldırma olarak adlandırılan bu adet, köylerinde devam etmektedir. Adana ve yöresindeki düğünlerde, gelin alayı kızın köyüne veya evine yaklaşınca düğün şakaları yapılır. Seğmenlerin önü kesilir, çeşitli sorular sorulur, “hasta muayenesi”, “tren kaydırma”, “cırıkk çıkarma” gibi bazı oturak oyunları oynayarak öğleye kadar zaman geçirirler, eğlenirler (Başçetinçelik 2009: 7). 1989 yılında Niğde ilinden ayrılan Aksaray’da da seğmen alayı geleneğinden söz edilir (Doğan 2009: 247). Örnekler arttırılabilir.

Bunların yanı sıra çeşitli efsane, ağıt ve hikâyelerde de düğünlerdeki seğmenlik alayına rastlamak mümkündür: Örneğin Denizli Karahayit’ta anlatılan bir efsanede ata binen gelin ve ardından atlarıyla gelen seğmenlerden söz edilir (99 Başlıkta Denizli Kültür Turizm Değerleri: 24). Bir Kastamonu hikâyesinde ise şu ifadeler yer alır: “Kız evinin kızı almaya gelenlere ve diğer davetlilere akşam yemeği çıkarması da âdettendir. Fakat yemek faslından önce, gelen seğmenlerin hüner göstermesi gerekmektedir. Bunun için nişan atma ve cirit oyunları oynanmaktadır. Seğmen başı götürdüğü seğmenlerin her şeyinden özellikle de nişancılıklarından sorumludur. Bundan dolayı seğmen başı yanında götürdüğü seğmenlere atıcılık talimi yaptırır” (Aydoğdu 2008: 279). Büyük bir acı sonrasında ezgiyle söylenen ağıtlar, içinden çıktıkları toplumun kültürel dokusu hakkında önemli ipuçları barındırabilirler. Ağıtlar, ölen kişinin ardından söylendiği gibi, sevilen kişiye kavuşamama, sevilen kişinin bir

başkası ile evlenmesi / evlendirilmesi durumlarında da yakılabilir. Örneğin Kahramanmaraş'ta, sevilen kızın bir başkası ile evlenmesi sonucu yakılan ağıtlarda, seğmenlik geleneğini görmek mümkündür. Buna ilişkin olarak aşağıda bazı örnekler sunulmuştur:

Kahramanmaraş yöresine ait “Fadıma Demir’in Ağıdı” isimli eserde, istemediği kişiyle evlendirilmek istemeyen Fadıma'nın düğün seğmenlerini öldürmeye niyetlenişi yer alır. Yine “Vefasızlığa Uğrayan Kınacı Âşık Hasan'ın Ağıdı”nda ve “Gelin İnerken Söylenen Ağıt”da gelini alan seğmenlerden; “Korkak Yeğenin ve Ceren'in Ağıdı”nda gelini seğmenin elinden alma konusu; “Meryem Hatun'un Ağıdı”nda bir kız için seğmen salmak teması işlenmektedir (Uzun vd. 2012: 31-79-168-282).

Örneklerde de görüldüğü üzere seğmen alayı, Anadolu'nun pek çok bölgesinde yer almış; hikâyelere, efsanelere, ağıtlara konu olmuştur. Kastamonu'nun yanı sıra, bilhassa Niğde'nin civarındaki Konya, Aksaray, Nevşehir, Adana illerinde, düğünlerdeki seğmen alayından söz edilmiştir. Niğde'de bu geleneğin özelliklerine dair derlediğimiz bilgiler ise aşağıda sunulmaktadır.

Niğde Düğünlerinde Seğmen Alayı

Niğde'de kızı baba evinden alarak, oğlan evine götüren; eskiden atlı ve silahlı olan kişilere “seğmen” / “seymen”; bu kişilerin oluşturduğu topluluğa “seğmen alayı”; seğmen alayının gelin kızı baba evinden almak için yola çıkmasına ise “seğmen kaldırma” ismi verilmektedir. Al duvak örtülü kız, baba evinden çalgılar eşliğinde gelen seğmen alayı ile alınır ve yol boyunca ona seğmenler eşlik eder. Akriba erkekler ve köy delikanlıları seğmen alayını oluşturmakla birlikte, onlara eşlik eden kadın erkek tüm köy halkına da genel olarak seğmen alayı denilebilmektedir. Bu durum, yani tüm düğün alayına seğmen alayı denilmeye başlanması, zaman içinde yaşanmış bir değişimdir. Seğmen alayındaki atlı, elinde silah olan kişilere “seğmenci” denildiği de görülmektedir. (Beyhan 1997: 151).Görüşme gerçekleştirdiğimiz Niğde Çukurkuyu Köyü'nden Mustafa Durukan, “Eskiden seğmenlerin hepsinin belinde ya da elinde silah olur ve kız evine varana kadar iki taraf karşılıklı silah atarlardı” demektedir (KK 8).

Niğde Fesleğen Köyü gelin alma

Niğde Gölcük-Akkız Hanım ile sohbet

Niğde Gölcük'te görüşme gerçekleştirdiğimiz Akkız Hanım, kendi düğününde başındaki al duvakla bindiği attan ve ona eşlik eden seğmen alayından söz etmiştir (KK 1). Artık hemen hemen yok olan bu gelenek, Niğde Fesleğen Köyü'nde hala yaşatılmaktadır. Fesleğen Köyü, adetleri devam ettirmesi açısından dikkat çekici bir yerdir. Köyde hala gelinler ata bindirilir, sandık gecesi yapılır ve gelinin çeyizleri “sandık götürmek” adı altında erkek evine götürülür. Tıpkı eski Niğde düğünleri gibi 3-4 gün süren Fesleğen düğünlerinde, düğün sahibi herkese düğün günleri boyunca iki ya da üç öğün yemek verir. Kız evinden erkek evine bayrak götürme âdeti de bu köyde devam etmektedir (KK 2). Bayrağı taşıyanlar ise seğmenlerdir. Fesleğen Köyü'nde üzerine halı örtülerek hazırlanan ata dayıları tarafında bindirilen gelin, yapılan duanın ardından seğmen alayı eşliğinde damat evine doğru yola çıkar. Çalgı eşliğindeki seğmen alayıyla, yeni evine gelen gelinin başına bolluk ve bereket içinde mutlu yaşaması için evin balkonundan buğday, nohut, para ve gül yaprakları saçılır, kurban kesilir (KK 2). Benzer âdetler Koyunlu Köyü'nde de gerçekleştirilir. Fesleğen Köyü'nün dışında görüşmeler gerçekleştirdiğimiz diğer köylerde de bu gelenekten sıkça söz edilmiştir.

Geleneksel Niğde düğünlerinde ağıt söyleme geleneği yaygındır. Kına gecesinde annesi ile birlikte ağıtlar yakan gelin kız, ertesi gün baba evinden çıkarken de yine ağıtlar söylemeye başlar. Etraftakiler onu teskin eder ve yeniden eğlence başlar, seğmen alayı ve çalgılar eşliğinde oğlan evine gidilir (Beyhan 1997: 136).

Yakın zamana kadar Karacaören Köyü'nde gelin, at sırtında seğmenler eşliğinde giderken, damat onu damların üzerinden takip ederdi. Damat, hiç yere inmeden, damdan dama atlayarak gelini takip eder, geline damlardan bakardı (KK 3). Bu gelenek gerçekleştirilirken, gelini ve seğmen alayını dam üzerinden takip eden damadın dinlenmesi için, ara sıra durulur ve davul zurna eşliğinde eğlenilirdi.

Niğde Kürkcü Köyü'nden 68 yaşındaki müzisyen Feyzullah Yılmaz seğmenlik geleneğine ilişkin şu bilgiler aktarmaktadır: “Çocukluğumdaki düğünlerde, seğmenler köy odasında beklerlerdi. Perşembe gününden bayrak dikilir, pazara kadar düğün devam ederdi. Köyümüzde yüksek bir nokta vardı, oraya bir kişi çıkardı ve misafir gelirken haber yollardı. Ne kadar seğmen varsa hepsi çalgıyla beraber karşılamaya çıkardı. Misafirleri köy odasına getirirlerdi. Seğmen alayı saz ile birlikte giderdi. Oyuncu gençler olurdu, alayın yanında “cılğıtçı” denilen bir atlı, alaya eşlik ederdi. Bayraktar, bayrağın ve sağdıçın korumasıdır. Bayrağın başına iki elma ve ayna takarlardı. Düğün sahibinin evinin damına bu bayrak dikilirdi. Bayraktar düğün boyunca bayrağı korurdu. Elma, bayrağa gelinin geldiği gün damat ile yemesi için asılırdı. Bu şekilde yuvalarının bereketli olacağına inanılırdı. Ayna ise istikballerinin açık olması için takılırdı. Gelin alınır ve misafirler ile birlikte mezarlığa götürülür, mezarlık gezdirilir ve duaları yapılırdı. Gelin ve damat ilerlerken önlerine ip gerilerek para veya hediye istenirdi” (KK4)

Soldan sağa: Feyzullah Yılmaz, Timur Vural, Mustafa Durukan

Niğde Merkezde görüştüğümüz 66 yaşındaki İlhan Sancaktaroğlu ise “*Seğmen alayı gece yapılırdı. Tüm erkekler toplanır, bir kişi sepete lüks (gazlı aydınlatma cihazı) koyar, onun ile herkes yürürdü. En önde bayraktar olurdu, bayrağın üstüne de elma saplarılardı.*” demektedir (KK5)

Seğmen Alayına Eşlik Eden Çalgılar

Seğmen alayı denildiğinde ilk akla gelen çalgılar davul – zurna ikilisidir. Davul ve zurna, Türk kültüründe binlerce yıllık bir geçmişe sahiptir. Askeri müzik takımlarının başlıca çalgıları olan davul – zurna, eğlencelerin de vazgeçilmez sazları olmuştur.

Eski Türklerde “tümruk, köbürge, küvrüğ, tuğ” isimleri verilen davul (Öztuna 1969: 153), Asya Hunları ve Kök Türkler döneminde, yırağ (surnay / zurna), borguy (boru), küvrük (kös) ve çeng (zil) ile tuğ takımını (askeri müzik takımı) oluşturmuştur (Erendil 1992: 15). Yeni seçilecek kağana, Kök Türk kağanlarının hakkı olan böri başlı bayrak, iki tekerlekli hükümdarlık kağnısı ve davul ile borular teslim edilmesi (Kalafat 1999: 76), bu çalgıların Türk tarihindeki önemini gösterir. Altınlı davul ve altınlı boruyu devletin resmi çalgıları kabul eden Uygur Türklerinin (Ögel 1984: 365) ise VIII. ve IX. yüzyıllarda surnay (zurna) kullandıkları, Uygur yazıtlarından anlaşılmaktadır (Sertkaya 1982: 16). İslamiyet’ten sonra önce nevbethane / tabilhanede; daha sonra Mehterhane’de başlıca sazlardan olan davul ve zurna, duyuruda kullanılma özelliklerini devam ettirmiş; Ramazan eğlencelerinin ve sahurların vazgeçilmez unsurları olmuş; tören ve eğlencelerde mutlaka yer almışlardır.

Yüksek sesleri ile açık havada yapılan törenlerde, yarışmalarda insanları coşturan davul ve zurna, düğünlerin vazgeçilmez ikilisidir. Gerçekleştirdiğimiz çalışmalarda Niğde ilinde Fesleğen Köyü, Karacaören Köyü, Gölcük Köyü, Kılavuz Köyü, Havuzlu Köyü, Ovalıbağ Köyü ve diğer Melendiz bölgesi köylerinde seğmen alayına davul ve zurnanın eşlik ettiği bilgisini edindik. Bu çalgılar, kimi köylerde eve varana kadar damdan inmesi yasak olan damadın dinlenmesi için verilen molalarda, daha da canlı çalarak, oynayanları şenlendirirdi.

Ancak sadece davul ve zurna değil, Niğde düğünlerinde tam takım olarak adlandırılan cümbüş, klarnet, darbuka ve keman dördlüsü de bu alaya eşlik edebilmektedir. Ovalıbağ Köyü’ne giderek görüştüğümüz müzisyen İsmail Baran, bu geleneği şöyle aktardı:

İsmail Baran ile görüşme – Ovalıbağ

Feyzan Vural-İsmail Baran-Timur Vural

75 yaşındaki İsmail Baran, yıllarca Niğde düğünlerinde ve eğlencelerinde müzisyenlik yapmış bir kişi. Kendisi ve iki kardeşi, Niğde ilinin tanınan müzisyenlerindenler. Baran, ud, keman, cümbüş, bağlama ve ritim sazları çalıyor. Eski düğünlerde elektrik ve cihaz olmadığı için çok zorlandıklarını ifade ediyor. “*Düğünlere sık sık dörtlü takım olarak giderdik. Bu dörtlü takım, seğmen alayında da yer alırdı*” diye ekliyor.

Sert ve dayanıklı ağaçlardan, genellikle de abanoz ağacından yapılan üflemlili bir çalgı olan klarnet, XVIII. yüzyılda bugünkü şeklini almış olmasına rağmen, geniş bir coğrafyada kullanılmaktadır. Cümbüşün ortaya çıkışı ise klarnetten de daha sonra, XX. yüzyılın ilk yarısındadır. Cümbüş, metal rezonans sandığı ve deri ön gövdesiyle Amerikan banjosunu andırırken; perdesiz sapı uda benzemektedir. Zeynel Abidin tarafından icat edilen bu saza ismi bizzat Atatürk tarafından verilmiştir (Özdemir 2007: 1). Ortaya çıkışı oldukça yeni olan cümbüş, hızla sazlı sözlü eğlencelerin değişmez çalgılarından birisi olmuştur. Türk müziğindeki komaları seslendirmeye elverişli olan Klarnet, cümbüş, keman ve ritim çalgısı darbuka ile Niğde merkez, bağlı ilçe, belde ve köylerindeki düğünlerde kullanılmış; seğmen alaylarında yer almıştır.

İsmail Baran şöyle devam etmektedir: “*Eskiden pazartesi-perşembe arasında uzun süren düğünler vardı. Çarşamba günlerinde seğmen halinde kız almaya gidilirdi. Kız evinde bir iki saat çalar; çarşambayı perşembeye bağlayan gece boyu da çalardık. Perşembe kızı atla alıyorduk. Oğlan evine gelip, düğünü bitiriyorduk.*” Bu sözlerden de anlaşıldığı üzere, seğmen alayının görevi, üç-dört gün süren eski Niğde düğünlerindeki son iki gündedir. Seğmen alayı ile kız evine giden müzisyenler, gece boyunca çalmaya devam eder; ertesi gün yine seğmen alayı ile birlikte kızı yeni evine getirirlerdi.

Niğde düğün ve eğlencelerinde yer alan tam takım – Niğde/Altınhisar

Kürkçü Köyü’nden müzisyen Feyzullah Yılmaz da benzer çalgılardan söz etmektedir: *“Düğün olacağı zaman çevre köylerden cümbüş, darbuka ve keman gelirdi. Misafirleri köy odasına getirirlerdi. Davul zurna bizim köyde pek olmazdı. Sonraları saz (bağlama) yaygınlaştı. Seğmen alayı saz ile birlikte giderdi.”* Feyzullah Yılmaz, sözü edilen çalgıların seğmen alayı ile ilerleyişini anlatırken şu bilgileri aktardı: *“Gelin alınır ve ilk olarak ata binen gelin, damat ve misafirler ile birlikte mezarlığa götürülürdü. Mezara gidene kadar bu topluluğa çalgılar eşlik eder ve alayı takip edenler oynayarak gelirlerdi. Ancak mezarlığa yaklaşınca çalgılar çalmayı keser ve dua ile ilerlemeye devam edilirdi.”*(KK 4)

Niğde Merkezde görüşme gerçekleştirdiğimiz 66 yaşındaki müzisyen İlhan Sancaktaroğlu ise seğmen alayı ile dolaşarak bağlama ve darbuka çaldıklarından söz etmiştir: *“Oğlan evi kız evine gider gelin alınır ve sokak sokak tüm mahalle gezilirdi. Bu esnada bağlama ile darbuka çalınarak 4-5 saat dolaşılırdı. Hatta Koyunlu tarafında 7-8 saat gelin gezdirilirdi. Önde gençler oynaya oynaya giderler, ardında gelin ve çalgılar gelirdi. Saz ve darbuka bu ekip ile beraber yürüyerek giderdi. Konyalı, Misket, Yaban Eller gibi havaları saz ile çalardık ve seğmen alayı oynaya oynaya giderdi. Seğmen alayını dönüş vakti geldiğinde enstrümantal “kalk gidelim havası” çalınırdı.”* (KK 5). Kalk gidelim havası, artık eğlencenin bittiğini ve herkesin yoluna gitmesi gerektiğini, kibar bir şekilde, müzikle duyurma amacıyla çalınırdı.

Orhanlı Kasabası’nda görüşme yaptığımız 68 yaşındaki Âşık Muharrem Özdoğan ise besteleri ile bilinen, düğünlere özel olarak davet edilen bir kişi. Kendisine seğmenlik geleneğini sorduğumuzda şu cevabı veriyor: *“Gelin kızı almaya çalgı eşliğinde giden ahali için “seğmen” denirdi. Düğünlerde seğmen kalkardı. Gelini almaya giden seğmenlerin elinde bayrak olurdu”* diyor (KK7).

Soldan Sağa: Timur Vural, köy sakini, Aşık Özdoğan, Feyzan Vural

Seğmenlik geleneğinden söz eden bir başka müzisyen ise Çiftlik ilçesinde görüştüğümüz Şaban Öcal'dır. 57 yaşındaki Şaban Öcal, ilin önde gelen müzisyenlerinden birisidir. Bağlama çalan Öcal, eskiden düğünlere darbuka, keman, klarnet, cümbüş ile birlikte gittiğini; davul zurnanın ise seğmen alaylarında mutlaka olduğunu ifade ediyor.

Şaban Öcal ile görüşme - Çiftlik

Şaban Öcal: “Eskiden düğünlerde seğmen alayı vardı. Fesleğen Köyü’nde hala var. Kız evinden oğlan evine ahaliyi çalarak getirirdik. Kız evinde âlem yapıyorsa, oraya da çalgı isterlerdi. Ama beş on senedir kalktı. Kostak kostak, Yaban Ellerini ağır oynayan da çok güzel oynar ama Niğde’de genellikle daha oynak havalar seviliyor. Ama yine de asıl olan bozlaktır. Bir tarzı fazla çalarsan kabaklar” (kabaklar: kabak tadı verir, bıktırır). Onun sözlerinden seğmen alayı kapsamında bağlamanın da yer aldığı bir kez daha anlaşılıyor. Bağlamanın işlevi, hem yürüme halindeki seğmenlere eşlik hem de seğmenler kız evine ya da erkek evine vardıktan sonra, ahaliyi eğlendirmek olarak karşımıza çıkıyor.

Niğde Orhanlı Düğününden

Seğmenlerin gelin kızı almaya gittikleri evin bahçesindeki eğlencelerde ve daha sonra erkek evinde çalan bağlama, kökenleri binlerce yıllık geçmişe dayanan Türk sazları içindedir. Asya Hunlarına ait Pazırık Kurganlarında, en eski şeklini takip edebildiğimiz kopuz çalgısından gelişen bağlama, tüm Anadolu’da olduğu gibi Niğde düğünlerinde de yaygın bir kullanılma sahiptir. Bozlak kültürünün hâkim olduğu Niğde ilinde, seğmen alayının geçtiği ve bulunduğu noktalarda, halkı eğlendirme işlevini üstlenen bağlamanın, Niğde düğünlerinde çok sevilen dörtlü takımdan (klarnet, cümbüş, keman, darbuka) çok daha eski bir tarihe sahip olduğu şüphe götürmez bir gerçektir.

Sonuç

Kökeni Orta Asya’ya dayanan bir geleneğin, Anadolu’daki zuhuru olan seğmenlik, yiğitlik, mertlik, doğru ve dürüst olmak temellerine dayanır. Anadolu tarihinde, milli felaket günlerinde, devleti kurmak, yeni bir devlet kurmak ve/veya yeni lideri seçmek için seğmenlerden oluşturulan Seğmen Alayları, önemli birer milli motiftir. Bu alaylar, yiğitlik teması korunmakla birlikte, anlam farklılaşmasına uğrayarak, “köyden köye gelin almaya giden, atlı, davullu, zurnalı, silahlı ve cepken giyinmiş delikanlı alayı” anlamını kazanmış; Anadolu’nun pek çok yerindeki düğünlerde yer almıştır.

Geleneksel Niğde düğünlerinde seğmenlik geleneğinin önemli bir yeri vardır. Aslen gelini almaya giden ata binmiş, silahlı, yiğit görümlü erkekleri ifade eden “seğmen alayı”, zamanla gelini almaya giden tüm ahali için de söylenir olmuştur. Günümüzde yok olmaya yüz tutmuş olan bu gelenek, Niğde ili Fesleğen Köyü’nde hala yaşatılmaktadır. Ancak diğer pek çok köy, belde ve kasabada da geçmiş günlerde düğünlerde mutlaka seğmen alayı olduğunu, seğmen alayının kız evine doğru yola çıkmasına “seğmen kaldırma” denildiğini, seğmen alayındakilere “seğmen/seymen” ya da “seğmenci” adı verildiğini, seğmen alayına mutlaka bayrağın da eşlik ettiğini ifade etmek mümkündür. Bu bayrağa, bereket için elma; baht açıklığı için ayna takılması da gelenekler arasındadır. Bunlarla birlikte seğmen alaylarının olmazsa olmazı müziktir. Seğmen alayına eşlik eden başlıca çalgılar, davul ve zurnadır. Bu

çalgılar, düğüne gelen misafirleri seğmen alayı ile birlikte karşılardı. Bilhassa damadın seğmen alayını damlardan hoplayarak izlemesi geleneğinin olduğu köylerde, damadın dinlenmesi için verilen molalarda davul-zurna, daha da canlı çalmaktadır. Seğmen alayına Niğde’de tam takım ya da dörtlü takım olarak adlandırılan cümbüş, klarnet, darbuka, keman çalgıları da eşlik edebilmektedir. Bu çalgılar eski Niğde düğünlerinde seğmen alayı ile gittikleri evin önünde sabaha kadar çalarlar; ertesi gün kızı alan seğmen alayı ile erkek evine gelirlerdi. Bu eğlencelerde bağlama da yer alırdı. Davul-zurna ikilisi, tam takım ve bağlama ile darbuka seğmen alayına hem yürürken, hem de düğün evlerinde eşlik ederdi. Geçtikleri her yere neşe saçarak halkı kurulacak bu kutsal yuvadan haberdar ederlerdi.

Kaynaklar

- Akman Eyüp, “Kastamonu Düğünlerinde Seğmenlik Geleneği ve Seğmen Kelimesinin Etimolojisi”, *VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, 20-25 Ekim 2008, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2013.
- Aydoğdu Betül, “Hakkı Kemal Beşe’nin Eserlerinde Folklorik Unsurlar”, *38. ICANAS 38 – (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi)*, 10-15.09.2007, C.I. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 2008, s.267-288.
- Başçetinçelik Ayşe, *Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm/Adana Düğünlerinde Gelin Alma*, Altın Koza Yay., Adana 2009.
- Beyhan Ali İhsan, *Yöremizden Çevremizden Deyimler ve Atasözleri*, Niğde Vakfı Eğitim ve Kültür Yay. Ankara 1997.
- Ceylan Mustafa, *Seğmen Ruhu*, Mavi Kitap Yay. Antalya, 2016.
- Çetinkaya Selma, “Geçmişten Günümüze Sarayönü Düğünleri “, *Tarih, Kültür, Sanat, Turizm ve Tarım Açısından Uluslararası Sarayönü Sempozyumu*, 24-26 Ekim 2014, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları: 8, Aralık 2015, s.297-319.
- Doğan Muammer, “Aksaray Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar – 1”, *Turkish Studies*, Vol. 4., Yaz 2009, s.236-249.
- 99 Başlıkta Denizli Kültür Turizm Değerleri, Denizli Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
- Erendil Muzaffer, *Dünden Bugüne Mehter*, Genelkurmay Basımevi, 1992.
- Eren Hasan, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Bizim Büro Basım Evi. Ankara 1999
- Gazimihal Mahmut Ragıp, *Türk Halk Oyunları Kataloğu II*, Haz. Nail Tan ve Ahmet Çakır, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1997.
- Kalafat Yaşar, *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 1999.
- Ögel Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş VI. - Türklerde Tuğ ve Bayrak*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1984.
- Özdemir Sinem, “Cümbüş: Kimliğine Ulaşmamış Bir Çalgı”, *Halk Çalgıları Sempozyumu*, Kocaeli 2007.

Öztuna Yılmaz, “Mehter” mad., *Türk Musikisi Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, s.153, İstanbul 1969.

Parvana Bayram, “Nevşehir’in Avanos İlçesi, Uçhisar ve Göreme Beldelerinde Evlilik Merasimleri”, *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2 (2013) 17-37*

Sertkaya Osman F., *Eski Türkçede Mûsikî Terimleri ve Mûsikî Alet İsimleri*, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, , İstanbul 1982.

Uzun Oğuzhan, Mehmet Temiz, Halil İbrahim Özdemir, *Kahramanmaraş Yöresi Ağıtları CII – Andırın-Göksun Ağıtları*, Kahramanmaraş 2012.

Türkiye Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, C.X – C.XII, Türk Dil Kurumu, Ankara 1975.
<http://www.tdk.gov.tr>

Yönetken Halil Bedi, *Derleme Notları – I. Kitap*, Sun Yay. Ankara 2006.

Kaynak Kişi Listesi:

KK1: Akkız Hanım – Niğde/Gölcük, Görüşme Tarihi: 12.09.2016

KK2: Aynur Çakır – Niğde/ Fesleğen, Görüşme Tarihi: 07.07.2016

KK3: Ayşe Kara – Niğde/ Karacaören, Görüşme Tarihi: 01.08.2016

KK4: Feyzullah Yılmaz - Niğde /Kürkçü, Görüşme Tarihi: 12.12.2016

KK5: İlhan Sancaktaroğlu –Niğde/Merkez, Görüşme Tarihi: 10.12.2016

KK6: İsmail Baran – Niğde/ Ovalıbağ, Görüşme Tarihi: 16.08.2016

KK7: Muharrem Özdoğan – Niğde/ Orhanlı, Görüşme Tarihi: 12.09.2016

KK8: Mustafa Durukan – Niğde/Çukurkuyu, Görüşme Tarihi: 12.12.2016

KK9: Şaban Öcal – Niğde/Çiftlik, Görüşme Tarihi: 16.08.2016